

Professor och nudismens förespråkare

När jag var barn på 1940-talet, kunde man fortfarande höra uttrycket »almkvista«. Det betydde bada utan baddräkt. Jag funderade då aldrig över ordet, och heller inte så mycket över företeelsen. Varför skulle man bada naken, när man kunde ha leopardfläckiga Tarzanbyxor?

Under gymnasieåren upptäckte jag Olof Strandbergs klassiska pekorantologi »Pegas på villovägar«. Där återger Strandberg med en spydig kommentar en dikt om den kyska nakenhetens behag, författad av professor Johan Almkvist.

Vem var Johan Almkvist? Han var inte bara nakenbadares och pekoralist utan en av Sveriges ledande experter på könssjukdomar, särskilt syfilis, och effekter och biverkningar av den då vanliga kvicksilverbehandling. Han föddes i Ystad 1869. Fadern, Per Vilhelm Almkvist, ingenjör, blev så småningom professor vid Tekniska högskolan, och familjen flyttade till Stockholm. Det fanns också i släkten en framstående farbror med det välklingande namnet Herman Napoleon, som var professor i semitiska språk i Uppsala.

Johan Almkvist tog studenten vid Norra Latin, där han för övrigt var klasskamrat med Hjalmar Söderberg. Sedan vidtog medicinska studier, som kröntes med doktorsgraden 1903. Som underläkare tjänstgjorde Almkvist bland annat vid S:t Görans sjukhus i Stockholm, som då var inriktat på könssjukdomar, och vid Stockholms stads besiktningbyrå för prostituerade kvinnor. Prostitutionen betraktades vid denna tid främst som ett hygieniskt problem, inte ett moraliskt.

Professor i syfilidologi vid Karolinska institutet blev Almkvist 1913. Han gav ut en lång rad medicinska arbeten, ofta på tyska, som ju var tidens ledande vetenskapliga språk. Men han skrev också på 1930-talet en rad populärmedicinska böcker om vad vi i dag skulle kalla sex och samlevnad, med titlar som »Sexuell kultur«, »Trohet och otrohet« och »Kärlekens ansvar«. Det var vid denna tid som han kom i kontakt med nudismen, eller naturismen som den då kallades.

Naturismen föddes i början på 1900-talet i Tyskland och Frankrike, och fick ett uppsving efter det första världskriget. Detta förödande europeiska inbördeskrig tog livet av inte bara miljoner unga män utan också 1800-talets framstegsoptimism, och framkallade i stället djupa tvivel om den västerländska kulturens framtid. I ett sådant tankeklimat frodades allihanda frälsningsläror, inte bara kommunism, fascism och nazism, utan också oskuldsfulla rörelser som esperantismen och naturismen.

Esperantorörelsens grundtanke var att ett gemensamt konstgjort språk skulle undanröja missförstånd mellan folken och också vara mer rättvist, eftersom det inte gynnade dem som hade de stora kulturspråken som modersmål. En drivkraft bakom

IDEAL
Naturismen skulle stärka kroppen mot infektioner och göra själen immun mot översexualitet. Fotot, som inte föreställer Johan Almkvist utan en av hans andas barn, togs vid inandningsmomentet efter löpträning på stranden i juli 1936. Fotograf okänd.

naturismen var den egalitära tanken att under kläderna är vi alla tämligen lika; om kläddräkten med dess etniska och sociala markörer läggs av, ser vi lättare vad som förenar oss som människor.

Det kan vara frestande, så här i efterhand, att i nudismens propagandabilder av nakna och sunda människor i ett ariskt morgonland läsa in en ideologi med drag av övermänniskoideal, rasbiologi, rent av nazism. Men i Tyskland förbjöds nudismen faktiskt av nazisterna. Hitler var pryd som en borgarmamsell. Muskelösa kämpar och högbrumade valkyrior var politiskt korrekta, men de skulle vara skylda på strategiska punkter.

Johan Almkvist for till Tyskland och Frankrike före 1933 för att studera nudismen på plats. År 1932 lade han fram sin entusiastiska plädering för naturismen i boken »Hälsa och nakenhet – en socialmedicinsk studie över kläddräktens inverkan på kropp och själ« och blev i ett slag en »kändis«. Hans argument för nakenheten var både somatiska och psykologiska. Det var nyttigt för kroppen med sol, luft och bad, inte minst genom att motståndskraften mot infektioner stärktes. Men viktigare för den luttrade experten på könssjukdomar var förhoppningen att en vardaglig nakenhet skulle bidra till att avdramatisera sexualiteten och dämpa könsdriften. Den totala nakenheten skulle, efter någon tillvänjning, uppfattas som mindre erotisk lockande än den partiella avkläddheten. Liksom den nakna kroppen härdades mot förkylningar kunde sinnet »härdas sig mot nakenheten«.

Johan Almkvist dog 1945 och slapp uppleva den ökande kommersiella kroppsfixeringen och exploateringen av nakenheten. Han hade nog inte betraktat Naken-Janne eller Big Brother-Linda som själsfränder.

Johan Almkvist. Bild från boken »Svenska läkare i ord och bild« från 1939.

Foto från Medicinshistoriska Museet, Göteborg

Ulf Schöldström

fd utredningschef, Läkarförbundet